

УДК 342.7: 356.13:007

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ:
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

**INFORMATIONAL AND LEGAL ACTIVITIES
OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE:
LEGAL AND REGULATORY ASPECTS**

Кушнір І.П.,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри теорії та історії
держави і права та приватно-правових дисциплін
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького*

Стаття присвячена нормативно-правовому аналізу інформаційно-правової діяльності Державної прикордонної служби України. Визначено, що така діяльність урегульована Конституцією України, групою загальних (базових), спеціальних і програмних нормативно-правових актів. Така діяльність розвивається з урахуванням виникаючих загроз і потреб у сфері охорони державного кордону.

Ключові слова: інформаційно-правова діяльність, нормативно-правові акти, охорона державного кордону України, Державна прикордонна служба України.

Виконання поставлених перед Державною прикордонною службою України (далі – ДПСУ) завдань щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні знаходиться в нерозривному взаємозв'язку з прогресуючим розвитком інформаційної діяльності.

Складне та динамічне безпекове середовище довкола України, а також узяті Україною в межах виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, імплементація Порядку денного асоціації між Україною та Європейським Союзом та запровадження у зв'язку із цим європейських стандартів інтегрованого управління кордонами зумовлюють необхідність модернізації інформаційного складника

системи охорони державного кордону [1]. Важливість та актуальність нормативно-правового регулювання інформаційно-правової діяльності зростає з розвитком інформації, інформаційних ресурсів та інформаційних технологій у сфері охорони державного кордону.

Загальні питання нормативно-правового регулювання інформаційно-правової діяльності розглядалися науковцями переважно в межах джерел інформаційного права, інформаційних відносин чи інформаційного законодавства, зокрема у працях: С.О. Дорогих, Р.А. Калюжного, Л.П. Коваленка, Б.А. Кормича, О.В. Кохановської, А.Л. Петрицького, О.М. Селезнєвої, І.М. Сопілко, М.Я. Швеця та інших. Однак питання нормативно-правового закріплення інформаційно-правової діяльності як складової частини системи забезпе-

Конституційно-правові засади організації та діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування

чення охорони державного кордону України окремо не досліджувалися.

Отже, метою статті є нормативно-правовий аналіз регулювання інформаційно-правової діяльності ДПСУ, а також визначення відповідності видів такої діяльності між законодавчим закріпленням і практичною діяльністю органів охорони державного кордону.

Діяльність ДПСУ, в тому числі й інформаційна, здійснюється відповідно до визначених меж повноважень, закріплених Конституцією і законами України, що зумовлено статтею 6 Конституції України. Саме тому Б. Кормич підкреслює, що «Конституція України, безумовно, є одним з найважливіших джерел інформаційного права, формуючи основи правового регулювання в цій галузі» [2].

Закон України «Про інформацію» визначає, що основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [3, с. 9]. С.О. Дорогих, спираючись на цю норму, визначив, що інформаційна діяльність пов'язана зі «збиранням, зберіганням, поширенням та захистом інформації (інформаційних ресурсів) в інтересах відповідного правоохоронного органу», а особливості зумовлені компетенцією конкретного органу [4, с. 186].

Інформаційна діяльність являє собою діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб та держави, реалізується через інформаційні процеси, які охоплюють виробництво, поширення, пошук, одержання, споживання, зберігання інформації та утворюють інформаційні продукти і впорядковані інформаційні ресурси, а також через формування інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, засобів зв'язку та засобів інформаційної безпеки [5, с. 77].

Отже, інформаційна діяльність ДПСУ, а точніше її види, пов'язані

з процесами, які здійснюються з інформацією в інтересах охорони державного кордону, та реалізацією права кожної людини, пов'язаного з вільним перетинанням державного кордону та дотриманням у зв'язку із цим інформаційних прав.

Інформаційна діяльність безпосередньо спрямована на виконання завдань, що стоять перед інформаційним суспільством [6, с. 13]. Основні засади інформаційної діяльності всіх суб'єктів відповідних відносин з урахуванням розвитку інформаційного суспільства закріплені в нормах Основного закону, з урахуванням аналізу яких можна визначити такі положення відносно інформаційної діяльності ДПСУ:

– інформаційна безпека України повинна бути серед пріоритетних напрямків діяльності всіх структурних органів і підрозділів ДПСУ як найважливіша функція держави [7, ст. 17]; організацію роботи слід здійснювати з урахуванням установленого обмеження обігу інформації в державі (державна або інша захищена законом таємниця) [7, ч. 3 ст. 32].

Щодо видів інформаційної діяльності, то забезпечення інформаційної безпеки держави та дотримання режиму доступу інформації переважно знаходяться в площині охорони та захисту інформації. Тобто забезпечення стану захищеності інформації, яка стала доступною всім посадовим особам ДПСУ у зв'язку з їхньою службовою діяльністю, особливо тієї, яка належить до інформації з обмеженим доступом (конфіденційна, таємна та службова);

– дотримання інформаційних прав інших суб'єктів інформаційних правовідносин, зокрема фізичних осіб: свобода особистого і сімейного життя [7, ч. 1 ст. 32]; таємниця листування, телефонних переговорів, телеграфної та іншої кореспонденції [7, ст. 31]; право громадянина не зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя

шляхом збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах та організаціях із відомостями про себе [7, ч. 3 ст. 32]; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [7, ст. 34].

Щодо дотримання інформаційних прав, у цьому аспекті інформаційну діяльність ДПСУ пронизує вся видова різноманітність (створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації) такого функціонування, закріпленого у статті 9 Закон України «Про інформацію» [3].

Конституція України визначає основні інформаційні права, а також установлює інші норми, які прямо чи опосередковано впливають на інформаційні правовідносини. Зазначені норми Конституції України формують ті положення, що знаходять свій подальший розвиток у законах і підзаконних нормативно-правових актах нашої держави [8, с. 113].

Загальні правила ведення інформаційної діяльності містяться в нормативно-правових актах, які визначають правосуб'єктність суб'єктів інформаційних відносин. До них належать: закони України «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про Національну програму інформатизації», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну таємницю», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про захист персональних даних» тощо; укази Президента України «Питання

забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації», «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування»; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію», «Про затвердження Порядку взаємодії органів виконавчої влади з питань захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах»; «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні» тощо. О.М. Селезньова називає цю групу правових актів базовими, які визначають основні положення інформаційного права [8, с. 114].

Окремо варто виділити нормативні акти, які визначають порядок, підстави та організацію здійснення інформаційної діяльності в межах функціонування ДПСУ. До них належать: закони України «Про Державну прикордонну службу України», «Про державний кордон України», «Про прикордонний контроль», «Про оперативно-розшукову діяльність», накази Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку дій посадових осіб Державної прикордонної служби України та органів Національної поліції України в разі виявлення в пунктах пропуску через державний кордон України осіб, автомобільних транспортних засобів і паспортних документів, які перебувають у банках даних інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу», «Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу Державної прикордонної служби України»,

«Про затвердження Інструкції з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України», відомчі накази Адміністрації ДПСУ «Положення про базу даних «Відомості про осіб, які перетнули державний кордон України», «Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему прикордонного контролю «Гарт-1» Державної прикордонної служби України», «Про організацію обміну інформаційними повідомленнями», «Про обмін відкритою знеособленою інформацією про виявлені підроблені документи та ознаки правопорушення», «Про затвердження Положення про Головний аналітичний центр Державної прикордонної служби України», міжвідомчі накази «Про затвердження Положення про інтегровану міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон» тощо.

І.М. Сопілко підкреслює, що такі нормативні акти визначають можливості органів державної влади України щодо дій з інформацією та інформаційними ресурсами, зокрема, стосовно їх отримання від інших учасників інформаційних відносин, а також правовий статус того чи іншого органу державної влади, або встановлюють процедуру реалізації важливих державних функцій [9, с. 23]. О.М. Селезньова виділяє закони інформаційного права, що регулюють конкретну сферу інформаційних відносин в окрему групу, предметних законів [8, с. 114].

На нашу думку, їх можна назвати спеціальними нормативно-правовими актами, що врегульовують інформаційну діяльність ДПСУ і сферу охорони кордонів, за яку відповідальне це відомство. Ці нормативні акти спрямовані на врегулювання інформаційних відносин у межах функціонування всіх структурних підрозділів ДПСУ та її посадових осіб.

Окреме місце в регулюванні інформаційної діяльності, на нашу думку, належить програмним документам, затвердженим розпорядженнями Кабінету Міністрів України, таким як Концепція інтегрованого управління, Стратегія розвитку Державної прикордонної служби України (далі – Стратегія), схвалені рішенням Колегії ДПСУ, в яких визначають основні напрями розвитку відомства на близьку та середню перспективу з урахуванням реально існуючих загроз і потреб розвитку прикордонної сфери. Також формулюються конкретні завдання за окремими напрямками діяльності, які є найбільш вразливими.

Так, зокрема, Стратегією визначено, що в напрямі розвитку інформаційної складової частини системи охорони державного кордону планується здійснити вдосконалення системи аналізу та оцінки інформації, а також модернізацію системи зв'язку, інформатизації та захисту інформації шляхом:

- приведення механізмів накопичення, оброблення, оцінки та аналізу інформації відповідно до європейських стандартів;
- удосконалення системи аналізу ризиків, запровадження сучасних технологій для проведення послідовної багатоаспектної оцінки обстановки на державному кордоні, прогнозування її розвитку на всіх рівнях управління;
- удосконалення існуючих механізмів обміну відкритою статистичною та аналітичною інформацією між суб'єктами інтегрованого управління кордонами та прикордонними органами держав – членів Європейського Союзу, а також міжнародними організаціями й установами;
- організації каналів передачі даних за допомогою засобів провідного та безпроводового доступу до телекомунікаційних мереж, а також супутникового зв'язку;
- заміни обладнання автоматичних телефонних станцій на сучасне циф-

рове обладнання IP-телефонії з надійною системою адміністрування, контролю та безпеки;

– оснащення органів охорони державного кордону сучасними короткохвильовими радіозасобами, спеціальними комплексними інформаційно-телекомунікаційними апаратними;

– модернізації системи ультракороткохвильового радіозв'язку, програмно-технічних комплексів різного призначення та підсистем з функціями оброблення інформації про осіб, які перетинають державний кордон, їхніх паспортних документів із використанням електронних носіїв інформації, в тому числі з функцією біометричного контролю;

– удосконалення складових частин інтегрованої інформаційно-телекомунікаційної системи «Гарт» та модернізації інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи «Аркан» щодо контролю осіб, транспортних засобів і вантажів, які перетинають державний кордон;

– розгортання в органах охорони державного кордону мобільних автоматизованих робочих місць із доступом до баз даних, сучасної системи відеоспостереження, спеціальної телекомунікаційної системи;

– запровадження системи електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису, сучасних комплексів криптографічного захисту інформації, новітніх засобів спеціального зв'язку на рухомих об'єктах та механізмів кібербезпеки в інформаційно-телекомунікаційних системах [1].

Проаналізовані положення Стратегії дозволили нам узагальнити, що

вона визначає та конкретизує напрямки інформаційно-правової діяльності ДПСУ в межах, визначених законодавством, з урахуванням загроз у сфері охорони державного кордону, інтеграційних процесів та удосконалення її інформаційного складника. Стратегія передбачає здійснення таких процесів з інформацією як обмін інформацією, накопичення, оброблення, оцінка та аналіз інформації, котрі доповнюють види інформаційної діяльності, що закріплені в Законі України «Про інформацію».

Висновки. Отже, інформаційно-правова діяльність ДПСУ належним чином урегульована системою нормативно-правових актів різного рівня ієрархії, а саме: Конституція України визначає основні інформаційно-правові засади такої діяльності; загальні або базові нормативно-правові акти, які визначають основні положення інформаційного права; спеціальні нормативно-правові акти, що врегульовують інформаційну діяльність у межах повноважень ДПСУ; програмні документи, що формулюють основні напрями розвитку відомства на близьку та середню перспективу з урахуванням актуальних загроз і потреб розвитку сфери охорони державного кордону.

У зазначених нормативно-правових актах згадується ширше коло видів інформаційно-правової діяльності, пов'язаних зі сферою охорони державного кордону, за ті, що визначені у статті 9 Закону України «Про інформацію», а саме: обмін інформацією, накопичення, оброблення, оцінка та аналіз інформації. Дослідження цих процесів стає перспективним для науки інформаційного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1189-р. Урядовий кур'єр. 2015. № 220.
2. Кормич Б. Конституційно-правове регулювання інформаційних відносин. Юридичний вісник. 2013. № 3. С. 46–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_3_11.
3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
4. Дорогих С.О. Сутність та визначення понять «інформаційна діяльність» та «інформаційна діяльність органів влади». Інформація і право. 2013. № 3 (9). С. 74–82.
5. Зьолка В.Л. Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект): монографія. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2015. 672 с.
6. Коваленко Л.П. Інформаційна діяльність. Правова інформатика. № 4 (36). 2012. С. 10–13.
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
8. Селезньова О.М. Теоретико-методологічні основи інформаційного права України: монографія. Чернівці: Місто, 2014. 408 с.
9. Сопілко І.М. Інформаційні правовідносини за участю органів державної влади України. К.: МП «Леся», 2013. 220 с.

Статья посвящена нормативно-правовому анализу информационно-правовой деятельности Государственной пограничной службы Украины. Определено, что такая деятельность урегулирована Конституцией Украины, группой общих (базовых), специальных и программных нормативно-правовых актов. Такая деятельность развивается на основе возникающих угроз и потребностей в сфере охраны государственной границы.

Ключевые слова: информационно-правовая деятельность, нормативно-правовые акты, охрана государственной границы Украины, Государственная пограничная служба Украины.

The article deals with the analysis of the legal and regulatory framework of informational and legal activities of the State Border Guard Service of Ukraine.

It has been determined that such is regulated by the Constitution of Ukraine, a group of general (basic), special and program normative legal acts. Such activity develops on the basis of emerging threats and needs in the sphere of protection of the state border.

Key words: informational and legal activities, regulatory legal acts, state border protection, the State Border Guard Service of Ukraine.